

EFEKTIVNÍ VÝUKOVÉ METODY EKONOMIE: SÍLA METAFORICKÝCH PARABOL

Dora Assenza

Abstrakt

Článek srovnává výsledky dvou vyučovacích metod ekonomie – klasickou prezentaci neoklasické ekonomie pomocí matematických funkcí a grafů a novou experimentální metodu, která využívá metaforickou parabolu, podobností. Tato experimentální metoda se vyhýbá dvěma zásadním nedostatkům neoklasického přístupu, přílišné matematizaci a redukcionismu výchozích předpokladů neoklasického paradigmatu. Článek představuje případovou studii metaforické paraboly, která byla experimentálně testována v hodinách ekonomie. Experiment probíhal v období 2008–2009 na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a ukázal dva hlavní výsledky: 1) pomocí paraboly se zvýšil zájem studentů o ekonomické fenomény a 2) stimuloval aktivní účast ve výuce.

Klíčová slova

Neoklasická ekonomie, racionalita, hédonismus, výukové metody, matematika, finanční krize.

NEW EFFECTIVE METHODS OF TEACHING ECONOMICS: THE POWER OF PARABLES

Abstract

This article compares learning outcomes of two teaching methods in economics – the traditional way of teaching neoclassical economics through equations and diagrams, and a new experimental method, which relies on metaphorical parables. The experimental method avoids two core problems of the neoclassical approach: the overemphasis on mathematics and the reductionism in the basic assumptions underlying the neoclassical paradigm. The article contains a case study of a metaphorical parable, which was experimentally tested in the classroom. The experiment took place from 2008 until 2009

at the Pedagogical Faculty of Palacky University Olomouc, and showed two results: 1) using parables increased the interest of students in economic phenomena, and 2) led to a greater degree of active participation in the classroom.

Key words

Neoclassical economics, rationality, hedonism, teaching methods, mathematics, financial crisis.

Úvod

Jádro současné ekonomické teorie tvoří neoklasická ekonomie. Jde o logickou a důsledně propracovanou teorii, jež je na většině světových univerzit základem ekonomických předmětů. Postupují podle ní i čeští pedagogové, a to již od jejího zavedení v roce 1989. Během uplynulého dvacetiletí je tato teorie vyučována na českých univerzitách ve víceméně nezměněné podobě.¹ Pro generaci, která vystudovala ekonomii po roce 1989, je neoklasická ekonomie v podstatě kánonem.

V soudobém způsobu výuky ekonomie spatřuji dva hlavní nedostatky, které jsou pro mnoho studentů překážkami ekonomického vzdělání. Prvním nedostatkem je vliv matematizace ekonomické teorie na vzdělávací výsledky. Mnoho studentů má s matematikou obtíže, avšak jsou-li i schopni složitých výpočtů, jejich porozumění ekonomickým fenoménům, jako je nezaměstnanost, inflace, finanční krize apod., je nízké. Druhým nedostatkem je obsahová stránka učebnic ekonomie, které vycházejí ze zjednodušených předpokladů, jako např. teorie racionality a maximalizace užítku.

Když studenti porozumějí obsahu a ramifikaci neoklasického paradigma, zjišťují, že lidská psychika a chování je mnohem komplexnější, než jak je ekonomové prezentují např. v modelu homo oeconomicus a pokládají ekonomii za vzdálenou vlastním zkušenostem a reálnému životu. Již po mnoho let probíhá debata o nedostatcích a limitech neoklasického proudu. Mnoho vědců

---

¹ Jako příklad je uvedena studijní literatura na VŠE Praha a EkF VŠB Ostrava. Bez ohledu na rok vydání ve všech najdeme vysvětlení stojící na pilíři neoklasické ekonomie: Holman, R. *Ekonomie* (2005); Holman, R. *Základy ekonomie pro studenty vyšších odborných škol a neekonomických fakult VŠ* (2008); Becker, G. *Ekonomický přístup k lidskému jednání* (1976); Mankiw, G. N. *Zásady ekonomie* (1999); Frank, R. H. a Bernanke, B. S. *Ekonomie* (2003); Varian, H. R. *Mikroekonomie* (1995); Jurečka, V. a kol. *Úvod do ekonomie* (2005); Jurečka, V., Jánošíková, I. a kol. *Mikroekonomie* (2005) a *Makroekonomie* (2004); Schiller, B. R. *Mikroekonomie dnes* (2004); Dornbusch, R. a Fischer, S. *Makroekonomie* (1994) a další.

poukázalo na potřebu rozšíření a obohacení ekonomické vědy o další pohledy. Není možné v tomto článku sumarizovat tuto rozsáhlou debatu, cílem je přispět k literatuře, která se v rámci celého komplexu zaměřuje na specifickou otázku, zda lze zlepšit vzdělávací výsledky v ekonomii pomocí nových výukových metod. Konkrétně se článek zaměřuje na jednu z mnoha inovativních metod, metaforickou parabolou. Cílem článku není podat vyčerpávající odpověď na otázku, jaké metody jsou nejefektivnější.

Matematizace a redukcionismus ekonomické teorie

Prvním nedostatkem, na který se článek zaměřuje, je přílišná matematizace ekonomické vědy (Debreu, 1991). Ekonomická teorie měla po dlouhá léta podobu diskusí – o merkantilistech, fyziokratech, klasických ekonomech, keynesiánství, marxismu, hospodářské politice „železné lady“, reaganomice apod. Náhle se objevila fascinace matematikou a ekonomové se začali předhánět, kdo jí použije více, ačkoliv se říká, že „ekonomové nejsou dobří matematikové a matematikové se jim dokonce smějí“. Pamatuji, jaké to bylo, když někdo z kolegů využil v ekonomické publikaci funkce a rovnice. Text působil efektně a autor byl oceňován a uznáván jako odborník.

Matematika se začala používat více a více, došlo doslova k boomeru. Ekonomická teorie stojí nyní převážně na matematickém aparátu a pojmenovává chování lidí speciálními termíny, lidské činnosti vyjadřuje pomocí čísel a grafů. Přednášky mikroekonomie často probíhají tak, že lektor napíše na tabuli úvodní funkci, na ni naváže další funkci, přes rovnice a grafy se po hodině a půl dostane k závěrečné výsledné funkci a s vítězným úsměvem prohlásí, že vymezil poptávku. Pedagog ohromí studenty akrobatickým výkonem, avšak tento styl výuky zcela opomíjí lidskou bytost a nevysvětluje širší společenské souvislosti. Zapomnělo se, že ekonomie je věda o člověku a lidském chování. Po čtrnácti letech pedagogické praxe zjišťuji, že čím méně je ve výuce heteroskedasticity, korelací, regresních přímk, derivací, linearity, indifferenční analýzy, ISLM křivky, tím více studenti rozumějí, ožívají a komunikují. Studijní výsledky jsou také mnohem lepší.

Matematika má jistě své opodstatnění, pokud jde o její využití v ekonomii. Není ale samospatitelná. Měla by být prostředkem, nikoliv cestou i cílem ekonomických výkladů zároveň. Mnohdy studenti vypočítají příklad, podtrhnou výsledek, ale už nejsou schopni interpretovat jeho význam. Nauka o efektivním lidském hospodaření je redukována na čísla, je odtržena od reálných ekonomických jevů a měla by více uplatňovat kvalitativní hledisko, ne jen to „numerické“.

Druhý nedostatek spatřuji v obsahové části. Člověk je podle neoklasické ekonomie homo oeconomicus – člověk ekonomický – tedy bytost, která vyhodnocuje veškeré informace tak, aby získala maximum za minimum. Co znamená toto hédonistické prizma (maximum slasti za minimum strasti)? Pro firmy je to maximum zisku za minimální náklady, spotřebitel chce naopak co nejméně zaplatit a co nejvíce získat. Altruistické ideje, etické hodnoty, ani zodpovědnost za udržitelný rozvoj do tohoto konceptu nezapadají. Předpoklady neoklasické ekonomie jsou např. tyto: lidé mají jen soukromé sobecké zájmy; čím více statků máme, tím lépe; spotřeba je cestou ke štěstí a blahobytu; společnost je na tom nejlépe, pokud soukromý zájem a maximalizace zisku vedou lidské a institucionální chování; díky tržnímu mechanismu dochází k optimální alokaci zdrojů.

Cílem ekonomického života není podle této teorie produkce statků a služeb pro druhé (v podstatě altruistické chování), ale akumulace materiálních produktů v co nejkratším čase při nejnižších nákladech. Teorie maximalizace užítka je studentům ekonomie předkládána v celosvětovém měřítku jako nesporná a nevyhnutelná pravda.

V roce 1992 získal Nobelovu cenu za ekonomii Gary S. Becker, který vychází ze striktní teorie racionálního jednání (či teorie racionální volby). V publikaci *Teorie preferencí* (1997) charakterizuje pohnutky lidí čistě ekonomicky – sledují ziskovost v profesní oblasti i při výběru partnera, dokonce i dítě je investice. Podle Beckerova racionálního přístupu se například žena či muž rozhodne k manželství, jestliže je očekávaný užitek ze sňatku vyšší než očekávaný užitek ze setrvání ve svobodném stavu nebo z dalšího hledání vhodnějšího partnera (Becker, 1976, s. 10). Užitek sledují podle Beckera ze svého jednání všichni lidé bez ohledu na činnost a chování, altruisté jdou za užitek stejně jako egoisté, jen jsou jinak vnímáni okolím a jinak specifikují náklady a výnosy svého jednání (Becker, 1997).

Jestliže se společnost chovala minimálně dvě uplynulá desetiletí v duchu neoklasické ekonomie (tzn. byla racionální, efektivní, maximalizovala zisk a minimalizovala náklady), jak je možné, že se dostala do ekonomické krize? Anebo – dostali jsme se do finanční krize právě z toho důvodu, že jsme se chovali podle doporučení neoklasické ekonomie? A jak je možné, že většina ekonomů nepředpovídala tuto krizi, ačkoli měla mnoho jasných signálů, že něco musí nevyhnutelně přijít?

Důvěra vkládána do ekonomů utrpěla šrám. Kritika neoklasického paradigmatu není ničím novým, proti vystupují například institucionálně ladění

ekonomové, významnými osobnostmi na tomto poli jsou Lubomír Mlčoch, Geoffrey Hodgson, John Kenneth Galbraith, držitel Nobelovy ceny Douglass North a další. Ani mnozí studenti se neztotožňují s neoklasickou ekonomikou – namítají, že se v životě častokrát chovají iracionálně, oceňují altruistické chování, rozhodují se proti teorii rovnováhy spotřebitele a jednájí často na základě emocí.

Ekonomická teorie vyučovaná v současnosti stojí často v protikladu k reálnému chování firem a spotřebitelů. Je třeba upravit metodologii a koncepci neoklasického paradigmatu, jež charakterizuje redukcionismus, fragmentárnost znalostí a abstraktní myšlení odtržené od konkrétní reality. Měla by být rozšířena o další pohledy a metody výuky, aby se přiblížila skutečnosti i studentům. Pro mnoho studentů je ekonomie často nesrozumitelná, obtížná a nezajímavá. Tak i studenti, kteří mají zájem porozumět fenoménům ekonomiky, často rezignují a stávají se pasivními.

Mnoho učitelů ekonomie zaznamenává tento všeobecný trend již od 90. let minulého století, jak uvádějí ve svých článcích např. Cecilia A. Conrad (1996), Robert Margo a John Sigfried (1996), Michael Salemi (1996), Michael Salemi a Carlie Eubanks (1996), William E. Becker (1997), William E. Becker a Michael Watts (2001) a další. Klesající zájem o předmět byl přisuzován právě nedostatečně stimulujícím výukovým metodám ekonomie. V USA byl proveden v první polovině 90. let 20. století průzkum evaluace 44 oborů na 133 univerzitách (Sixbury a Cashin, 1995, citace v Caropreso a Haggerty, 2000). Ekonomické předměty získaly od studentů nejnižší ohodnocení, ačkoliv vysoký počet studentů přihlašovaných na tento obor svědčí o zájmu o ekonomii. Studenti vyjádřili nespokojenost s výukovými metodami ekonomie (Lombardini-Riipinen, 2006).

Jednou z nejnámějších kritiků současných výukových metod ekonomie je Deirdre McCloskey, profesorka Illinoiské univerzity v Chicagu, která říká, že vývoj ekonomické vědy byl narušen, ekonomie obsahuje „tvrdou matematiku a statistiku, spoustu dlouhých slov“, ale vlastní věda, zájem o ekonomický svět, zmizely. Kritizuje „symbol, boha ekonomické teorie“ Paula Samuelsona za jeho teoremy, které nepřinášejí hlubší význam, avšak působí efektně (McCloskey, 2002, s. 56). Taková věda předkládá studentům hotové pravdy, aniž by je učila to, co má, čili logicko - vědecky myslet, vytvořit si náhled na svět, jak řešit problémy a být skutečnými ekonomy (McCloskey, 1983).

Výukové metody ekonomie

John Sloman a Chris Mitchell (2002, s. 1–3, 5–6) uvádějí několik metod výuky ekonomie, jak vést studenty k zájmu o obor, jak je lépe zapojit do výuky: 1) studenti si předem zpracují teorii, kterou prezentují ve výuce, 2) připraví se na diskusi v hodině tak, že si předem projdou podobné diskuse v médiích, 3) vyhledají podobná relevantní témata pro následující seminář, 4) vyhotoví pro ostatní studenty texty vztahující se k danému tématu.

David Colander (2004) navrhuje rozdat studentům článek z ekonomického časopisu či novin a nechat je samostatně pracovat během výkladu přednášky, aby si dali do souvislosti teorii s praxí, o které se píše v tisku. Robert H. Frank (2002) diskutuje písemná zpracovávání a analýzu daného ekonomického problému jako puzzle. Keith J. Topping (2006) se zaměřuje na malé skupiny studentů pracujících na zadaném tématu, kdy se přesně specifikuje práce každého, aby se zamezilo problému „černého pasažéra“. Stephen L. Cheung (2003) navrhuje hraní rolí ve výuce, simulaci určitého problému.

Na základě výše uvedené literatury a vlastní zkušenosti s výukou ekonomie připravila jsem experiment srovnávající tradiční metodu výuky neoklasické ekonomie s neobvyklým přístupem – užitím metaforické paraboly k syntéze podstaty moderních ekonomických jevů. Při použití matematického přístupu byl výsledkem malý zájem studentů s nízkým dopadem výuky na jejich znalosti. Nová metoda používající podobenství naopak zvýšila zájem studentů o ekonomické souvislosti a stimulovala aktivní účast ve výuce. Studenti ztráceli ostych komunikovat, nemuseli se vyjadřovat pomocí stanoveného matematického aparátu, kladli otázky, sami se zamýšleli nad možnými odpověďmi. A chtěli slyšet další příběhy. Při vyvozování funkcí a rovnic nikdy nenastala situace, že by chtěli „ještě“. Tím se metoda metaforických parabol prokázala jako efektivní z hlediska porozumění ekonomickým jevům bez modelových, redukovaných situací.

Lze uvést mnoho argumentů proti využití metody metaforických parabol v ekonomii, uvádím několik: 1) vzhledem k tomu, že parabola rovněž zjednodušuje reálný svět, může být metodě vytknuto, že nahrazuje jeden typ redukcionismu druhým, 2) metoda metaforické paraboly v ekonomii nezapadá do konceptu univerzitního vzdělání jako cesta k zvyšování schopnosti abstraktního myšlení, 3) při srovnání s komplexností, logikou a rozsahem ekonomie hlavního proudu může působit metoda podobenství nevyvinutě, naivně či dokonce směšně, 4) je obtížné vytvořit vhodné zkušební testy pro metodu, která

umožňuje více interpretací a výkladů, 5) jelikož je tato metoda nová, neexistuje zatím doporučená literatura pro další studium.

Předkládám čtenářům jeden příklad podobenství, které se týká aktuálního problému, finanční krize, aby si mohli vytvořit vlastní úsudek.

Metaforická parabola: O třech krásných pánech

Žili byli kdysi dávno lidé, kteří společně přebývali v kmenové osadě. Starali se o svá políčka, měli dobytek, každé zvíře mělo své jméno, lidé si pekli chleba, šili šaty, nosili na sobě kožešiny. Semkli se v každé tísnivé situaci, během dlouhých mrazivých zim a dní bez slunce. Společně zpívali, tančili, vyprávěli si, vítali slunce, oslavovali svátky, měli svou kulturu a rituály. Nic jim nechybělo, byli dobře uzemnění, naplnění a vykrmeni vzájemnou pospolitostí a prací pro druhé.

Jednou se ale stalo, že se blízko jejich osady objevili tři pánové. Už nikdo nepamatuje, co lidem pověděli, jak často za nimi chodili, ale náhle je zcela strhli, až se lidé za nimi rozběhli. Tlupa lidí najednou v obrovském nadšení běžela, lidé zcela ztratili pojem o tom, kdo jsou, kam běží a proč. Nedívali se nalevo, napravo, o nic se nestarali, nepozastavovali se vůbec nad tím, koho vlastně následují. Běželi, až doběhli k pódiu, kde na ně čekali tři pánové.

Jestli stáli ti pánové na pařezu, to už také nezjistíme. Ale víme, jak vypadali: byli krásní! Měli skvěle padnoucí obleky, naleštěné boty, nažehlené košile, nádherné kravaty, účesy, ze kterých oči lidem přecházely, nehty s perfektní manikúrou. A voněli! Najednou se lidé začali po sobě rozhlížet a zastyděli se, že dosud chodili v kožešinách a že dbali jen na to, aby jim bylo teplo a aby oblečení a obuv, které si sami ručně a s láskou vyráběli, vydrželo co nejdéle. Styděli se za své dlouhé vlasy a nehty špinavé od práce.

Tři pánové byli nejen krásní, ale také měli perfektní vystupování, hovořili kultivovaným jazykem. Slova, která používali, lidi okouzlovala. Byli prostě precizní a dokonalí. Lidé zatoužili být jako ti tři krásní pánové. Někteří si stoupili k nim na pařez a vykrucovali se, dělali opičky, až se ostatní smáli. Cítili se trapně, ale přitom tohle také chtěli umět. Neprohlédli, že ti tři krásní pánové se oblékli a navoněli schválně, že se pomocí různých marketingových a psychologických triků naučili, jak se chovat a zapůsobit. A přesně to se jim povedlo. Jak to, že lidé viděli jen to sako a boty, vlasy a lesknoucí se prsteny, ale neviděli, co je za tím? Jak to, že ztratili to, co si sami v sobě vybudovali? Vždyť žili pospolu, měli zvyky, pomáhali si a nestarali se o vzhled svého oblečení, šlo jim o kvalitní fungující oděv. A náhle v jediný okamžik zapomněli na svou vesničku a chtěli jen následovat tři krásné pány, vypadat a mluvit stejně nádherně.

Proč si jen lidé musí uvědomovat, že jsou šťastní? Vždyť byli, jen o tom nemluví. Tři krásní pánové ukázali lidem obraz a přesvědčili je, že toto je štěstí. A lidé po té představě začali toužit.

To, co dává lidem sílu, je idea, myšlenka, vize. Pomáhá přežít zimu, nouzi, neštěstí a osamocení. Je to energie, ze které pramení schopnost tvořit a která drží lidi pohromadě. A co za mocnou sílu to bylo, že dokázala lidi odvést?

Kmen, okouzlený třemi krásnými pány, se dal do běhu. Běželi a běželi, oblékali se do krásných šatů, vystupovali před sebou s úchvatnými proslovky a přitom pořád běželi. A běželi. Tak žili mnoho a mnoho let, desetiletí a staletí. Jednou ale pocítili, že to není takové, jak jim tři krásní pánové slibovali. Už nebyli spojení, začali se vzájemně oddalovat, stále za běhu. A nebylo možné se zastavit.

Kde jsou dnes ti tři krásní pánové? Někam zmizeli a libují si, jak jsou lidé lehce manipulovatelní. Lidé už je ani nehledali, zapomněli na ně stejně jako na svůj dřívější život, ale stále žili v jejich stopách. Přestali být však šťastní. Usilovali jen o krásné oblečení, vybroušenou mluvu, dokonalé vystupování. O nic víc přece nejde a jiní krásní lidé je ubezpečovali, že je to tak v pořádku. Lidé ale cítili uvnitř nějak prázdno, naučili se používat slovo depka, začali brát prášky. A přitom pořád běželi.

A tak přišla finanční krize. Je důsledkem toho, že lidé následovali tři krásné pány. Nemají žádnou vizi, za kterou jít, ztratili svou víru, ideu, pro níž by žili. Namítají, že žijí pro děti. Ale děti touží po tom, aby jim rodiče dávali příklad vlastním životem, v němž se svobodně a vědomě rozhodují. Toto se ale ztratilo. Lidé se stali manipulovatelnými, rádi následují charismatické pány. Pojmy jako ekonomická, finanční nebo hospodářská krize jsou právě slova takových pánů, nabídli je lidem a ti se je naučili používat. Nazvou tak svou vnitřní prázdnotu a spolknou prášek proti samotě. Stejně pojmenují dění ve společnosti, nalepí si náplast a jdou dál. Ale vůbec se nepozastaví nad tím, že to je důsledek následování tří krásných pánů.

Další páni, kteří přišli po nich, prohlašovali, že je zle a budeme se mít moc špatně, šťastné časy se nevrátí. Lidé prý ztratí práci a jejich dětem se bude žít těžce. Lidé se polekali. Musíme ještě více běžet! A noví krásní pánové se mohou spokojeně usmívat – lidé, kteří se bojí, jsou nejlepší, ti udělají vše, co se po nich chce. Musíte více spotřebovávat, volají.

Lidé začali cítit rozpor. Kdysi se za třemi krásnými pány vydali dobrovolně a nadšeně, rozběhli se ze všech sil, ale teď už jim síla dochází. Tuší, že jsou v začarovaném kruhu a cesta z něj nějak nevede. Jedinou záchranu před krizí

vidí v ještě rychlejším běhu. Přece nemůžeme dát svému dítěti prázdnou mis-ku! Budeme tedy běžet! Ještě máme sílu! Jinou cestu stejně nevidíme, neexistuje, prostě není! Bojíme se, co by se stalo, kdybychom běžet přestali. A tak se rozběhli dál. Ale tohle už je smutný běh, bez dřívější euforie, z donucení, ze strachu.

Lidé se dostali do společnosti, kterou tři prázdní, ale krásní pánové založili na prázdných, ale krásných myšlenkách, které lidé začali žít jako své vlastní. Pak zjistili, že to nefunguje a že se rozdrobili, nejsou už spolu. Uvědomili si, že si příliš všímají svého vzhledu, ale nestarají se o svou zahradu a pole. Zvířata zavřeli do velkých budov a už nevědí nic o jejich existenci. Zvířata jsou tady přece proto, abychom je snědli. Lidé byli odtrženi od osobní zodpovědnosti za svou obživu, přenechali ji inženýrům a agrobyznysu. Zvířata nemají jména, nikdo nemá doma kozu, teď máme průmysl, který tu kozu stáhne z kůže, vykuchá, rozčtvrtí. To už není koza Líza, ale předmět bílé barvy. Máme manuály a postupy, jak kozu dobře rozsekat a zpracovat.

Že jsou potraviny geneticky modifikované a hormonálně upravené? Ano, my chceme, aby všeho bylo hodně a vypadalo to krásně, stejně jako tři krásní pánové. Že jablka nevoní a nemají chuť? Ale vypadají nádherně, bez kazu na kráse! To stejné platí i pro nás, náš úkol je dobře mluvit a vypadat, o to jde, a vzájemně se kontrolujeme. A také se hlídáme, abychom se nevraceli ke svým kořenům. Odtrhli jsme se od své podstaty a zdá se nám divné, když o tom někdo mluví.

V hloubi duše ale lidé cítili smutek. Někteří se probudili a bili se do hlavy. Proč jsme nechali naši vesničku opuštěnou? Všechno, z čeho měli radost, to skutečně krásné a ryzí, bylo pryč. Jejich země, domky, stromy. A to nové, co mají, je taková pěkná naleštěná bublina, která však lidi nespojuje, naopak je rozděluje do jednotlivých oddělených částí. Jenže lidé potřebují žít spolu, aby se podporovali a hráli v zimě. Lidem se ve společnosti nedaří dobře, ale nevědí proč. Nejsou šťastní a sami to prohlašují. Nejvíce sebevražda je právě v zemích, kde žijí ti nejbohatší.

A tak někteří lidé už neměli sílu běžet a běžet, ztratili práci a zůstali stát na místě. Tu se některým z nich paradoxně ulevilo. Vyspali se a načerpali sílu. Někdo začal přemýšlet, jestli je jeho předešlý život to pravé. Některé lidi semkla krize dohromady, vymysleli nové činnosti.

Přitom vnitřně hledali. Někteří o sobě i prohlašovali, že hledají. Co? Prý sami sebe. Jiní začali psát články, že neekonomický růst, ale duchovní růst je ta správná cesta. Další si dokonce vzpomněli... Na co? Na domov, na to místo,

odkud odešli. Na to, co hledali tak dlouho. A tak začali hledat cestu zpátky. Za třemi krásnými pány utíkali jako tlupa, zpět se vraceli jednotlivě, roztržitě. Našli jen opuštěné ruiny s vyhaslým ohništěm a zpusťou zahradou. Ale s chutí se pustili do práce, posbírali cihly, začali stavět nové domky, pomalu, beze spěchu. Přemýšleli, jak je nejlépe vybudovat, aby se připravili na zimu. Přivedli si dobytek a každé zvíře dostalo jméno, i stromy dostaly jména.

A co ostatní lidé, kteří se do osady nevrátili? Ti ještě setrvávají. Je jich mnoho, vlastně většina. Zatím se vysmívají těm, kteří přemýšlejí o návratu. Krásní pánové dali lidem návody, jak se mají dívat na svět. Lidé jim naslouchali a podle toho posuzovali i ekonomickou krizi. Čekali, až se zase rychle dostanou z krize zpátky tam, kde stáli ti tři krásní pánové, protože sami nevěděli, jak z ní ven. Znali jen ty návody a chtěli vytlouct hřeb hřebem. Málokdo se chce vrátit na cestu zpět, přiznat mylnost toho, čeho dosáhl, a vzdát se toho. Je přeče v pořádku, že každý chce dát dětem to nejlepší.

Finanční krize jim ukazuje, že jim to ti pánové na začátku pěkně vymysleli, pak utekli a nechali je v tom vymáchat. Lidé lehce předávají to, co sami dostali – jídlo, materiální zabezpečení, ale vykrmit dítě pohádkami, rituály, to rodiče neumějí, vyhýbají se tomu, protože sami to nedostali od svých rodičů, nebo jen málo, a ti to nedostali od svých rodičů. Zklidnit se u pohádky v knížce, u vyprávění, zastavit na čas běh? Děti jsou ještě v kmenové osadě duchem, v původním společenství a stahují své rodiče zpět, ale ti často raději utečou do práce, neumějí se zastavit, je pro ně příliš obtížné vést kvalitní rozhovor, raději koupí dítěti novou hračku.

Ale i tito lidé mají šanci. Přijde další krize a bude možná ještě závažnější, pokud se lidé nepoučí a budou opakovat chyby. Mají šanci opustit cestu tří krásných pánů a vrátit se domů, ke kořenům. Zatím to nedokážou, zašli příliš daleko a zapomněli na to, co mají hluboko v duši uloženo, tedy nést zodpovědnost za svůj život, nespoléhat na druhé, že za ně všechno rozhodnou a zařídí a ukážou správný směr. Lidé potřebují hranice, stejně jako děti, jenže dospělí si je nastavit neumějí nebo nechtějí a tak jsou jim hranice nastavovány. A tak půjdou lidé do maxima. Až se z ropy, uhlí a zemního plynu stane vzácné zboží, nazvou tuto situaci obrovskou hospodářskou krizí. Ve skutečnosti to bude jen dosažení maxima, do kterého běželi. Pak už nebudou mít vůbec žádnou sílu dál pokračovat ve zběsilém běhu.

Lidé se nepoučili ze současné krize, naopak, jen si nalepili náplast, a aby se dostali zpět do minulosti, kterou jim tři krásní pánové namalovali, berou si půjčky. Chystají si chudou budoucnost jen proto, aby si udrželi současné

bohatství. Nestarají se přitom o to, že mají i další půjčky, veřejný dluh, který budou mnohonásobně splácet jejich děti, a to i s úroky. Sami půjčky akumulují a nesplácejí, ta doba teprve přijde. Ale přitom krásně mluví, jak své děti milují.

Někteří lidé ale už dobrovolně zpomalují, jiní onemocněli a nemohou běžet, někteří mění svůj život, vrací se ke kořenům a jsou šťastní. Ale je to zvláštní a nepochopitelné štěstí pro ty, kteří uctívají tři krásné pány. Kdyby totiž viděli původní vesnici se zchátralými domy, nelíbilo by se jim tam. Ale idea tam zůstala. A když uvidí ideu, zůstávají. A i když nevidí palác, ale ruinu, tak už neodejdou. Pečlivě pracují na obnově, dávají dílu svou energii, už nepotřebují běžet, uvědomují si, že se obejdou bez většiny toho, od čeho utekli. Ale ostatní lidé nevěří tomu, že byli zlákáni krásnými pány – není to pravda, že jsme ztratili hlavu, volají, jsme vyspělá civilizace! Nechtějí slyšet opak a odsuzují ty, kteří jim ho říkají, i ty, kteří toho mají hmotně méně.

Vyprávění je u konce. Lidé si možná budou uvědomovat více a více, že se vzdálili své osadě a následovali tři krásné pány. Stále mají šanci, aby se vrátili domů, k podstatě života, ke kořenům.

Závěr

Článek představil experiment, který byl proveden na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Spočíval ve srovnání výsledků dvou metod výuky ekonomie, tradiční metody neoklasické ekonomie a nové metody metaforické paraboly. V celkovém hodnocení měla metoda paraboly lepší výsledky než klasická forma výkladu, tzv. „chalk and talk“ (Becker a Watts, 2001), frontální výuka, kdy lektor prezentuje výpočty s křídou u tabule nebo PowerPointových prezentací. Byla stejně dobrá jako ostatní metody, které jsem používala již od roku 1993: analýzy případových studií a dokumentárních filmů, prezentace vybraných témat samotnými studenty, kvízy a soutěže, panelové diskuse, pozvání hosta z praxe do výuky, návštěva firmy. Dobré výsledky uvedených metod byly dosaženy praktičtější látkou, která nahradila abstraktní modely. Síla metody metaforické paraboly spočívá v předání příběhů a obrazů syntetizujících podstatu komplikovaných procesů.

Použití metafor není v ekonomické teorii ničím novým (Phillips, 2007, Klamer a Leonard, 1994). Avšak pokud je mi známo, metoda metaforických parabol je ve výuce ekonomie zatím ojedinělá. Tato metoda nemůže nahradit komplexní matematický aparát moderní ekonomie, ale může sloužit jako doplňující výuková metoda k objasnění určitých ekonomických dějů a lidského chování.

Literatura

- BECKER, G. S. *Teorie preferencí*. Praha: Liberální institut a Grada, 1997.
- BECKER, G. S. *The Economic Approach to Human Behavior*. University of Chicago Press, 1976.
- BECKER, W. E. Teaching economics to undergraduates. *Journal of Economic Literature*, 1997, roč. 35, s. 1347–73.
- BECKER, W. E., WATTS, M. Teaching economics at the start of the 21st century: Still chalk-and-talk. *American Economic Review*, 2001, roč. 91, č. 2, s. 446–51.
- CAROPRESO, E. J., HAGGERTY, M. Teaching Economics. *College Teaching*, 2000, roč. 48, č. 2, s. 69–75.
- COLANDER, D. The Art of Teaching Economics. *International Review of Economics Education*, 2004, roč. 2, č. 1, s. 63–76.
- CONRAD, C. Where have all the economic majors gone? – Comment. *Journal of Economic Education*, 1996, roč. 27, č. 4, s. 376–8.
- DEBREU, G. The Matematism of Economic Theory. *American Economic Review*, 1991, roč. 81, č. 1, s. 1–7.
- FRANK, R. H. The economist naturalist: Teaching introductory students how to speak economics. *American Economic Review*, 2002, roč. 92, č. 2, s. 459–62.
- CHEUNG, S. L. On the Use of Classroom Experiments in ‚Aligned‘ Teaching. *Economic Analysis and Policy*, 2003, roč. 33, č. 1, s. 61–72.
- KLAMER, A., LEONARD T. C. *So What's an Economic Metaphor?* In MIROWSKI, P. (Ed.) *Natural Images in Economic Thought: Markets Read in Tooth and Claw*. New York: Cambridge University Press, 1994.
- LOMBARDINI-RIIPINEN, Ch. *Teaching methods in economics: a brief survey*. Endogenous Preferences, 2006, dostupné z <http://blogit.helsinki.fi/lombardini/post66.htm>, vloženo 16. 6. 2006.
- MARGO, R., SIEGFRIED, J. Long-run trends in economics bachelor's degrees. *Journal of Economic Education*, 1996, roč. 27, č. 4, s. 326–36.
- McCLOSKEY, D. The Rhetoric of Economics. *Journal of Economic Literature*, 1983, roč. 21, č. 2, s. 481–517.
- McCLOSKEY, D. *The Secret Sins of Economics*. Chicago: Prickly Paradigm Press, 2002.
- PHILLIPS, P. J. Mathematics, Metaphors and Economic Visualisability. *Quarterly Journal of Austrian Economics*, 2007, roč. 10, č. 4.

- SALEMI, M. Where have all the majors gone? *Journal of Economic Education*, 1996, roč. 27, č. 4, s. 323–25.
- SALEMI, M., EUBANKS, C. Accounting for the rise and fall in the number of economics majors with the discouraged-business-major hypothesis. *Journal of Economic Education*, 1996, roč. 27, č. 4, s. 350–61.
- SIXBURY, G., CASHIN, W. *Technical report no. 10: Comparative data by academic field*. Manhattan, Kan.: Kansas State University, Center for Faculty Evaluation and Development, 1995.
- SLOMAN, J., MITCHELL, C. *Lectures in The Handbook for Economics Lecturers*, 2002, s. 1–28, dostupné z <http://www.economicnetwork.ac.uk/handbook/> vloženo 9. 5. 2006.
- TOPPING, K. J. Trends in peer learning. *Educational Psychology*, 2006, roč. 25, č. 6, s. 631–645.

Kontaktní adresa:

Ing. Dora Assenza, Ph.D.

Katedra společenských věd

Pedagogická fakulta UP

Žižkovo nám. 5

771 40 Olomouc, ČR

E-mail: dora.assenza@tiscali.cz